

پیش‌بینی پذیرش مسئولیت‌پذیری براساس انعطاف‌پذیری و تفکر وجودی انتقادی در مادران
دانش آموزان کم توان ذهنی

Predicting acceptance of responsibility based on flexibility and critical existential
thinking in mothers of mentally retarded students

Mahboobeh Piadeh Amarghan

PhD Student in Psychology, Department of Psychology, Karaj Branch, Islamic Azad university, Karaj, Iran.

Mohammad Reza Belyad*

Assistant Professor Department of Psychology, Karaj Branch, Islamic Azad university, Karaj, Iran.

belyad110@gmail.com

Masoumeh Jian Bagheri

Assistant Professor, Department of Psychology, Karaj Branch, Islamic Azad university, Karaj, Iran.

Nahid Havasi Soomar

Assistant Professor, Department of Psychology, Karaj Branch, Islamic Azad university, Karaj, Iran.

Tahereh Ranjbari Pour

Assistant Professor, Department of Psychology, Karaj Branch, Islamic Azad university, Karaj, Iran.

محبوبه پیاده امرغان

دانشجوی دکترای روانشناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

محمد رضا بلیاد (نویسنده مسئول)

استادیار گروه روانشناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

معصومه زیان باقری

استادیار گروه روانشناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

ناهید هواسی سومار

استادیار گروه روانشناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

طاهره رنجبری پور

استادیار گروه روانشناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

Abstract

The aim of this research was to predict acceptance of responsibility in mothers of intellectually disabled students. The current research is part of applied research in terms of its purpose and correlational studies in terms of method. The statistical population included all the mothers of mentally retarded students in the age range of 6 to 18 years (about 900 people) who were studying in exceptional schools in Qazvin city in 2019-2020. Among them, 246 people were randomly selected as a sample. The tools of this research included the Lazarus and Folkman Coping Strategies Questionnaire (WSQ) (1984), King's Spiritual Intelligence Scale (SISRI) (2008), and personality traits. The analysis method of this research was simultaneous regression analysis. The findings showed that flexibility and existential thinking can predict the acceptance of responsibility of mothers of students with mental disabilities and explain 3.9 of the variance of the acceptance of responsibility variable ($p < 0.05$). It is concluded that flexibility and critical existential thinking play an essential role in predicting the acceptance of responsibility.

Keywords: Flexibility, acceptance of responsibility, critical existential thinking.

چکیده

هدف این پژوهش پیش‌بینی پذیرش مسئولیت‌پذیری براساس انعطاف‌پذیری و تفکر وجودی انتقادی در مادران دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی بود. پژوهش حاضر از لحاظ هدف جزء پژوهش‌های بنیادین و از لحاظ روش از نوع مطالعات همبستگی بود. جامعه آماری شامل کلیه مادران دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی محدوده سنی ۶ تا ۱۸ سال (حدود ۹۰۰ نفر) مشغول به تحصیل در مدارس استثنایی شهرستان قزوین در سال ۱۴۰۰-۱۳۹۹ بودند. که از بین آنها به صورت تصادفی خوشه‌ای ۲۴۶ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزارهای این پژوهش شامل پرسشنامه راهبردهای مقابله‌ای لازاروس و فولکمن (WSQ، ۱۹۸۴)، مقیاس هوش معنوی کینگ (SISRI، ۲۰۰۸) و صفات شخصیتی کاستا و مک کری (NEO، ۱۹۷۰) بود. روش تحلیل این پژوهش، تحلیل رگرسیون به روش همزمان بود. یافته‌ها نشان داد که انعطاف‌پذیری و تفکر وجودی توان پیش‌بینی پذیرش مسئولیت‌پذیری مادران دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی را دارد و در مجموع ۱۹/۹ واریانس متغیر پذیرش مسئولیت‌پذیری را تبیین می‌کند ($p < 0.05$). نتیجه‌گیری می‌شود که انعطاف‌پذیری و تفکر وجودی انتقادی در پیش‌بینی پذیرش مسئولیت‌پذیری نقش اساسی دارد.

واژه‌های کلیدی: انعطاف‌پذیری، پذیرش مسئولیت‌پذیری، تفکر وجودی انتقادی.

کم‌توانی ذهنی اختلالی عصبی تحولی^۱ با منشأ زیستی است که نارسایی‌هایی^۲ در توانایی ذهنی مانند استدلال، حل مسأله، برنامه‌ریزی، تفکر انتزاعی، قضاوت و یادگیری را موجب می‌شود (مرسر^۳، ۲۰۲۲). در یک تعریف سنتی، کودکان عقب‌مانده ذهنی^۴ به سه گروه وابسته، با بهره‌های کمتر از ۲۹، تربیت‌پذیر با بهره‌های بین ۳۰ تا ۴۹ و آموزش‌پذیر با بهره‌های ۵۰ تا ۷۵ تقسیم می‌شوند (لیو^۵ و همکاران، ۲۰۲۲). اما در ویراست پنجم راهنمای تشخیصی و آماری اختلال‌های روانی^۶، اصطلاح عقب‌ماندگی ذهنی به اصطلاح ناتوانی عقلی^۷ تغییر کرد و شرط هوش برای ناتوانی عقلانی برداشته شد (وود^۸ و همکاران، ۲۰۲۲). بر اساس این تعریف، به افرادی ناتوان عقلی گفته می‌شود که محدودیت‌های معنادار در کارکردهای هوشی و رفتارهای سازشی داشته و مشکلات آن‌ها قبل از هجده سالگی ایجاد شده باشد. در این تعریف رفتار سازشی به صورت مهارت‌های سازشی مفهومی، اجتماعی و عملی بیان شده‌است (مالیندا^۹ و همکاران، ۲۰۲۲).

در این میان مادر به عنوان مراقب اصلی بیشترین استرس و آسیب احتمالی را از وقوع این مسئله متحمل می‌شود (نوریانینگسیه^{۱۱}، ۲۰۲۲). مادران کودکان کم‌توان ذهنی به عنوان مراقبین اولیه، به راحتی دچار استرس بیش از حد ناشی از نگهداری از وی می‌شوند (بگ^{۱۲}، ۲۰۲۲). مادران به علت داشتن نقش سنتی مراقبت، مسئولیت‌های بیشتری در قبال فرزند معلول خود به عهده می‌گیرند و در نتیجه با مشکلات روانی بیشتر مواجه می‌شوند (دی باتیستا^{۱۳} و همکاران، ۲۰۲۲). مسئولیت‌پذیری را توانایی نظم‌دادن به تفکرات و احساسات و رفتار همراه با اراده برای در نظر گرفتن خویش به‌عنوان مسئول انتخاب‌های خود و پیامدهای فردی و اجتماعی آن انتخاب‌ها تعریف کرده‌اند. همسو با تعریف یادشده، برخی نیز مسئولیت‌پذیری را نوعی تعهد درونی از سوی فرد برای انجام مطلوب همه فعالیت‌هایی که بر عهده او گذاشته شده، تعریف می‌کنند (بشیر و مک تاگارت^{۱۴}، ۲۰۲۲). مادران فرزندان کم‌توان ذهنی احساس مسئولیت بیشتر و یا گاهی احساس گناه می‌کنند که این مکانیزم، ممکن است باعث کسب اطلاعات بیشتر در زمینه ناتوانی و معلولیت فرزند و حمایت افراطی از کودک معلول شود (راجرز^{۱۵} و همکاران، ۲۰۲۱). از طرفی چون مادران بیشتر وقت و انرژی خود را صرف کودک می‌کنند، بیشتر از پدران با همسایگان، اطرافیان و فامیل ارتباط دارند و در معرض توضیح دادن وضعیت کودک قرار می‌گیرند (کمالودین^{۱۶} و همکاران، ۲۰۲۲).

به‌نظر می‌رسد مسئولیت‌پذیری براساس انعطاف‌پذیری^{۱۷} در مادران دارای فرزند کم‌توان ذهنی در ارتباط باشد. انعطاف‌پذیری به توانایی فرد برای تمرکز بر موقعیت کنونی و استفاده از فرصت‌های آن موقعیت برای گام برداشتن در راستای اهداف و ارزش‌های درونی با وجود حضور رویدادهای روانشناختی چالش‌انگیز یا ناخواسته اشاره دارد (لوباتو^{۱۸} و همکاران، ۲۰۲۲). انعطاف‌پذیری فرد را قادر می‌سازد که در برابر فشارها، چالش‌ها و سایر مسائل عاطفی و اجتماعی برخورد مناسب و کارآمد داشته باشد (براون^{۱۹} و همکاران، ۲۰۲۲). مادرانی که تفکر انعطاف‌پذیری دارند، از توجیهات جایگزین استفاده می‌کنند، به صورت مثبت چارچوب فکری خود را بازسازی می‌کنند و موقعیت‌های چالش‌انگیز یا رویداد‌های استرس‌زا را می‌پذیرند و نسبت به افرادی که انعطاف‌پذیر نیستند از نظر روانشناختی تاب‌آوری بیشتری دارند

1 evolutionary nerves

2 insufficiency

3 Mercer

4 Mentally retarded

5 Liu

6 Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5)

7 Intellectual Disability

8 Wood

9 Limitations

10 Maulinda

11 Nuryaningsih

12 Bağ

13 Di Battista

14 Bashir & McTaggart

15 Rogers

16 Kamaludin

17 Kamaludin

18 Lobato

19 Brown

(کریر^۱ و همکاران، ۲۰۲۰). مادران دارای کمک توان ذهنی هرچه تاب‌آوری بالاتری داشته باشند، توان عملکرد مثبت در شرایط ناگوارشان بالاتر می‌رود و می‌توانند در برابر رنج ناشی از نگهداری فرزند کم توان ذهنی مقاوم‌تر بود و کیفیت زندگی هم در این وضعیت بالاتر خواهد رفت (نجمیجر^۲ و همکاران، ۲۰۲۰). ارسو^۳ و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی به این نتیجه دست یافتند که بین سلامت روانی مادران کودکان ناتوان ذهنی و عادی تفاوت معناداری وجود دارد، بدین معنا که مادران با دانش‌آموزان ناتوانی ذهنی از سلامت روان پایین‌تری نسبت به هم‌تایان عادی خود برخوردارند. پژوهشگرانی چون ددووا^۴ و همکاران (۲۰۲۳) و کولدوزیج^۵ و همکاران (۲۰۲۲) نشان دادند که بین انعطاف‌پذیری و مسئولیت‌پذیری رابطه وجود دارد.

از جمله عوامل دیگری که با مسئولیت‌پذیری در ارتباط است تفکر وجودی که یکی از مولفه‌های هوش معنوی می‌باشد. تفکر وجودی، کاربرد انطباقی اطلاعات معنوی با هدف تسهیل مشکلات روزمره و دستیابی به هدف است (داکا و رایدز^۶، ۲۰۲۳). افراد زمانی هوش معنوی را به کار می‌گیرند که بخواهند از ظرفیت‌ها و منابع معنوی خود برای تصمیم‌گیری‌های مهم و اندیشه در موضوعات و جوددی یا تلاش در جهت حل مسائل روزانه استفاده کنند. (ماتولیندا^۷ و همکاران، ۲۰۲۲) هوش معنوی را چاقوبی برای تشخیص و سازماندهی مهارت‌ها و قابلیت‌هایی که مستلزم کاربرد انطباقی معنویت است تعریف می‌کند (ما و وانگ^۸، ۲۰۲۲).

هوش معنوی مجموعه ظرفیت‌های سازگاری در ذهن بر مبنای جنبه‌های غیر جسمانی و متعالی واقعیت می‌داند (تاکادییورام^۹، ۲۰۲۳) هوش معنوی در برگیرنده نوعی سازگاری واقعیت می‌داند در واقع در برگیرنده نوعی سازگاری و رفتار حل مسئله است که بالاترین سطوح رشد را در حیطه‌های مختلف شناختی، اخلاقی، هیجانی و بین فردی شامل می‌شود و فرد را در جهت هماهنگی با پدیده‌های اطراف و دستیابی به یکپارچگی درونی و بیرونی هدایت می‌نماید (گراسمان^{۱۰} و همکاران، ۲۰۲۲). این هوش به دیدی کلی در مورد زندگی و همه تجارب و رویدادها می‌دهد و او را قادر می‌سازد به چهارچوب بندی و تفسیر مجدد تجارب خود پرداخته شناخت و معرفت خویش را عمق بخشد (اسکرزپیپنسکا^{۱۱}، ۲۰۲۱).

هوش معنوی به مثابه آگاهی از هستی یا نیروی فراتر از جنبه‌های مادی زندگی است و احساس عمیقی از وحدت به وجود می‌آورد. تکیه‌گاه معنوی می‌تواند به عنوان مانعی در برابر استرس عمل کند. به طوری که افراد بتوانند تصمیمات معنادار اتخاذ کنند، درباره موضوعات وجودی به طور عمیق فکر کنند و نیز برای حل مشکلات روزمره خود تلاش نمایند (کریسناندا و سوری^{۱۲}، ۲۰۱۹). هوش معنوی جنبه‌های ذهنی و ناملموس را با اقدامات و مسائل افراد در دنیای عینی و ملموس ترکیب می‌کند. افرادی که از درک معنوی بالایی دارند، بهتر می‌توانند معنای زندگی را درک کنند و از طریق کشف معنای زندگی، اضطراب وجودی آنها کاهش می‌یابد و در نتیجه سلامت روانی آنها افزایش می‌یابد (سامول^{۱۳}، ۲۰۲۰). هوش معنوی مادران کم توان ذهنی سبب شده که در زندگی خود ارزش‌های فرامادی را دنبال کنند و با توکل و تکیه بر ذات مقدس خداوند آرامش درونی خود را حفظ نمایند و از نگرش مثبت و ذهنی یاز و انعطاف‌پذیری برخوردار شوند و مسئولیت بیشتری در قبال کودکان خود داشته باشند (پوردهانلی و ساکسنا^{۱۴}، ۲۰۲۰).

در حقیقت عبادت، نیایش، ایمان و تجارب معنوی راه حلی برای مشکلات و سختی‌های زندگی است. بنابراین افرادی که از هوش معنوی بالایی دارند امکان دست‌یابی به دانش و فهم بیشتری را داشته و این امر زمینه را برای رسیدن به کمال و ترقی در زندگی فراهم می‌کند و از نظر روانشناختی افرادی سالم هستند (داکا و رایدز^{۱۵}، ۲۰۲۳). پژوهشگرانی چون تاکادییورام (۲۰۲۳) و نورزمان و آمالیا^{۱۶}

1 Curry
 2 Neijmetjer
 3 Ersoy
 4 Dědová
 5 Kołodziej
 6 Dacka & Rydz
 7 Maulinda
 8 Ma & Wang
 9 Thakadipuram
 10 Grasmann
 11 Skrzypieńska
 12 Krisnanda & Surya
 13 Samul
 14 Purdhani & Saxena
 15 Dacka & Rydz
 16 Nurzaman, Amalia

پیش‌بینی پذیرش مسئولیت‌پذیری براساس انعطاف‌پذیری و تفکر وجودی انتقادی در مادران دانش‌آموزان کم‌ذهنی
Predicting acceptance of responsibility based on flexibility and critical existential thinking in mothers of mentally ...

(۲۰۲۲) نشان دادند که بین هوش معنوی و مسئولیت‌پذیری رابطه وجود دارد.

با وجود تحقیقات زیادی که در رابطه با مسائل مختلف افراد کم‌ذهنی و خانواده آنها صورت گرفته است، لیکن هنوز مسائلی در هاله‌ای از ابهام است و نیاز به بررسی بیشتری دارد. از جمله این مسائل می‌توان به عوامل مرتبط با مسئولیت‌پذیری مادران کودکان کم‌ذهنی اشاره کرد که با بررسی بیشتر بر روی آن عوامل می‌توان گامی در جهت انعطاف‌پذیری شناختی و تفکر وجودی در نتیجه ارتقاء سلامت روان مادران و سایر اعضای خانواده برداشت. بنابراین ویژگی و نوآوری پژوهش حاضر در مقایسه با پژوهش‌های پیشین بررسی عوامل ذکر شده است و هدف پژوهش حاضر پیش‌بینی پذیرش مسئولیت‌پذیری براساس انعطاف‌پذیری و تفکر وجودی انتقادی در مادران دانش‌آموزان کم‌ذهنی بود.

روش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف جزء پژوهش‌های بنیادین و از لحاظ روش از نوع مطالعات توصیفی و همبستگی بود. جامعه آماری در این پژوهش کلیه مادران دانش‌آموزان کم‌ذهنی محدوده سنی ۶ تا ۱۸ سال مشغول به تحصیل در مدارس استثنایی شهرستان قزوین در سال ۱۴۰۰-۱۳۹۹ بودند که تعداد آنها ۹۰۰۰ نفر بود که از میان آنها ۲۴۶ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. ملاک‌های ورود به پژوهش عبارت‌اند از: مادران دارای کودک کم‌ذهنی در محدوده سنی ۶ تا ۱۸ سال و علاقه و رضایت برای شرکت در پژوهش و ملاک‌های خروج از پژوهش نیز عدم تمایل به ادامه همکاری روند پژوهش بود. همچنین در این پژوهش برای در نظر گرفتن ملاحظات اخلاقی در این پژوهش به هر شرکت‌کننده یک کد اختصاص داده شد و شرکت‌کنندگان می‌توانستند از نام مستعار برای شرکت در پژوهش استفاده کنند و اطلاعات خصوصی افراد شرکت‌کننده در پژوهش که در راستای هدف پژوهش نبود از شرکت‌کنندگان دریافت نشد. همچنین پس از توزیع لازم به ذکر است که کلیه ملاحظات اخلاقی پژوهش رعایت گردید، از جمله این که به زنان شرکت‌کننده در پژوهش اطمینان خاطر داده شد کلیه اطلاعات پژوهش به صورت محرمانه نزد پژوهشگر باقی می‌ماند و از این اطلاعات صرفاً جهت ارزیابی پژوهشی استفاده می‌شود. داده‌های حاصل از پژوهش با استفاده از SPSS ویراست ۲۶ و روش آماری تحلیل تحلیل رگرسیون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

ابزار سنجش

پرسشنامه راهبردهای مقابله‌ای لازاروس و فولکمن (CSQ¹): پرسشنامه راهبردهای مقابله‌ای توسط فلکمن و لازاروس^۲ در سال ۱۹۸۴ طراحی شده است. این پرسشنامه دارای ۶۶ گویه و ۸ مولفه مقابله مستقیم، فاصله‌جویی، خودکنترلی، جستجوی حمایت اجتماعی، پذیرش مسئولیت، گریز-اجتناب، حل مسئله برنامه‌ریزی شده و ارزیابی مجدد مثبت است. براساس طیف سه درجه‌ای اصلاً استفاده نکرده ام (۰) تا بسیار استفاده کرده ام (۳) است. فولکمن و لازاروس (۱۹۸۶) پایایی این پرسشنامه را با روش همسانی درونی ۰/۷۵ و پایایی خرده‌مقیاس‌های آن ۰/۶۱ برای سبک مقابله فاصله‌جو تا ۰/۷۹ برای ارزیابی مجدد مثبت و ۰/۷۴ برای اجتناب و ۰/۸۸ برای راهبرد مسئله مدارگزارش شده است (فولکمن و همکاران، ۱۹۸۶). مطالعه رافسون و همکاران (۱۹۹۲) روایی و اعتبار ساختاری این مقیاس در ایسلند را از طریق تحلیل عاملی و رابطه آن را با مقیاس شیوه‌های مقابله با استرس بیلینگر و موس^۳ (۱۹۸۴) $r=0/46$ تایید نمود (گاندوگان و سیسر^۴، ۲۰۲۲). روایی پرسشنامه مذکور طی تحقیقاتی که در ایران انجام شده تایید گردیده است. ضریب آلفای کرونباخ زیر مقیاس مقابله مستقیم ۰/۷۰، زیرمقیاس فاصله‌جویی ۰/۶۱، زیرمقیاس خودکنترلی ۰/۷۰، زیرمقیاس طلب حمایت اجتماعی ۰/۷۶، زیرمقیاس پذیرش مسئولیت ۰/۶۶، زیرمقیاس گریز/اجتناب ۰/۷۲، زیرمقیاس حل مسئله برنامه‌ریزی شده ۰/۶۷ و زیرمقیاس ارزیابی مجدد مثبت ۰/۷۹، که نشان دهنده پایایی مطلوب این آزمون هستند. واحدی (۱۳۸۶)، به منظور بررسی همگرایی پرسشنامه روش‌های مقابله‌ای محاسبه همبستگی نمره‌های خام حاصل از این پرسشنامه با نمره‌های خام حاصل از پرسشنامه استرس لیونل استفاده نمود که نتیجه آن ($r=0/56$) نشان داد آزمون از روایی همگرایی بالایی برخوردار است. همچنین نتایج روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی و چرخش

1 - Coping Strategies Questionnaire

2 - Folkman, Lazarus

3- Billinger, Moss

4 - Gündoğan, Seçer

واریماکس نشان داد که مقیاس روش های مقابله از ۱۰ عامل با بار عاملی بیش از ۰/۳ تشکیل شده است (نجاریان و همکاران، ۱۳۹۴). در پژوهش حاضر نیز ضریب آلفای کرونباخ زیر مقیاس مقابله مستقیم ۰/۷۶، زیر مقیاس فاصله جویی ۰/۷۱، زیر مقیاس خود کنترل ۰/۸۰، زیر مقیاس طلب حمایت اجتماعی ۰/۷۰، زیر مقیاس پذیرش مسئولیت ۰/۸۲، زیر مقیاس گریز/اجتناب ۰/۷۶، زیر مقیاس حل مسئله برنامه ریزی شده ۰/۷۵ و زیر مقیاس ارزیابی مجدد مثبت ۰/۸۳ و آلفای کرونباخ برای کل مقیاس نیز ۰/۹۱ گزارش شد.

پرسشنامه صفات شخصیتی (NEO¹): این پرسشنامه توسط کاستا و مک کری^۲ در سال ۱۹۷۰ ساخته شده است و یکی از جدیدترین پرسشنامه‌های مربوط به ارزیابی ساخت شخصیت بر اساس دیدگاه تحلیل عاملی است. این پرسشنامه فرم کوتاهی نیز به نام (FFI-NEO) نیز دارد و یک پرسشنامه ۶۱ سؤالی است و برای ارزیابی ۵ عامل اصلی شخصیت به کار می‌رود. اگر وقت اجرای تست خیلی محدود باشد و اطلاعات کلی از شخصیت کافی باشد از این پرسشنامه استفاده می‌شود. از سوی دیگر اجرای این آزمون از نظر هزینه و زمان مقرون به صرفه است مقیاس‌های آن از اعتبار بالایی برخوردارند و همبستگی بین مقیاس‌ها زیاد است و از همه مهم‌تر این آزمون برخلاف سایر آزمون‌های شخصیتی، انتقادات کمتری بر آن وارد شده است (گروسی فرشی، ۱۳۸۱) این تست قابل اجرا بر روی افراد به هنجار است سؤالات این پرسشنامه را هر فردی با داشتن حداقل سواد در حد تحصیلات بالاتر از دوره ابتدایی می‌تواند پاسخ دهد. در این پرسشنامه انتظار بر این است که به تمام سؤالات پاسخ داده شود. شیوه نمره‌گذاری این پرسشنامه بر اساس مقیاس لیکرت کاملاً مخالفم، مخالفم، بی تفاوت، موافقم و کاملاً موافقم تنظیم شده است. نمره‌گذاری فرم کوتاه این پرسشنامه یعنی FFI-NEO در تمام مواد یکسان نیست. به این معنی که در نمره‌گذاری برخی از مواد فرم کوتاه پرسشنامه، به کاملاً مخالفم نمره ۴، مخالفم نمره ۳، بی تفاوت نمره ۲، موافقم نمره ۱ و کاملاً موافقم نمره ۰ تعلق می‌گیرد. در حالی که برخی دیگر از مواد این فرم کوتاه به صورت عکس حالت گفته شده نمره‌گذاری می‌شوند (ابراهیمی، ۱۳۹۸). در حال حاضر آزمون ۵ عاملی NEO کاربرد جهانی دارد و به منظور تحقیق به زبان‌های چکوسلواکی، عربی، هلندی، فرانسوی، آلمانی، ژاپنی، نروژی، لهستانی و سوئدی ترجمه شده است. پرسشنامه شخصیتی FFI-NEO توسط مک کری و کاستا روی ۲۱۸ نفر از دانشجویان آمریکایی به فاصله سه ماه اجرا گردید که ضرایب اعتبار آن بین ۱/۸۳ تا ۱/۷۵ به دست آمده است. اعتبار درازمدت این پرسشنامه نیز مورد ارزیابی قرار گرفته است. یک مطالعه طولانی ۶ ساله روی مقیاس‌های روان آزرده‌گی خویی، برون‌گرایی و باز بودن نسبت به تجربه، ضریب‌های روایی ۱/۶۸ تا ۱/۸۳ را در گزارش‌های شخصی و نیز در گزارش‌های زوج‌ها نشان داده است. ضریب بازآزمایی دو عامل سازگاری و باوجدانی به فاصله دو سال به ترتیب ۱/۷۹ و ۱/۶۳ بوده است (مک کری و کاستا، ۱۹۸۳) به نقل از گروسی فرشی ۸ (۱۳۹) در هنجاریابی آزمون NEO که توسط گروسی فرشی ۱۳۸۱ روی نمونه‌ای با حجم ۲۱۱۱ نفر از بین دانشجویان دانشگاه‌های تبریز، شیراز و دانشگاه‌های علوم پزشکی این دو شهر صورت گرفت ضریب همبستگی ۵ بعد اصلی رابین ۱/۵۶ تا ۱/۸۷ گزارش کرده است. ضرایب آلفای کرونباخ در هر یک از عوامل اصلی روان آزرده‌گی خویی، برون‌گرایی، باز بودن، سازگاری و باوجدانی به ترتیب ۱/۷۳، ۱/۷۳، ۱/۶۸، ۱/۸۷ و ۱/۸۷ به دست آمد. جهت بررسی روایی محتوایی این آزمون از همبستگی بین دو فرم گزارش شخصی S و فرم ارزیابی مشاهده‌گر T^۳ استفاده شد که حداکثر همبستگی به میزان ۱/۶۶ در عامل برون‌گرایی و حداقل آن به میزان ۱/۴۵ در عامل سازگاری بود (به نقل از آزاد بخت و همکاران، ۱۴۰۱). لازم به ضریب آلفای کرونباخ در پژوهش حاضر برای روان آزرده‌گی خویی ۰/۸۳، برون‌گرایی ۰/۹۰، انعطاف‌پذیری ۰/۷۷۱، موافق بودن ۰/۸۸ بود.

مقیاس هوش معنوی کینگ (SISRI^۴): مقیاس هوش معنوی توسط کینگ^۵ در سال ۲۰۰۸ طراحی شده است. دارای ۲۴ گویه است که ۴ زیر مولفه تفکر وجودی انتقادی (CET)، تولید معنای شخصی (PMP)، آگاهی متعالی (TA)، بسط حالت هشیاری (CSE) شامل می‌شود. این مقیاس بر اساس طیف لیکرت پنج درجه ای از کاملاً مخالفم (۵) تا کاملاً موافقم (۱) نمره‌گذاری می‌شود. پایایی این مقیاس در مطالعه کینگ (۲۰۰۷) بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۵ گزارش شد و آلفای زیر مقیاس‌های آن از جمله تفکر وجودی انتقادی ۰/۸۸، ایجاد معناداری شخصی ۰/۸۷، هشیاری متعالی ۰/۸۹ و گسترش هشیاری متعالی ۰/۹۴ گزارش کرد. کینگ (۲۰۰۷) به منظور سنجش روایی، این مقیاس را با چندین پرسشنامه معتبر از جمله مقیاس خود تفسیری فرا شخصی، مقیاس عرفان و مقیاس دینداری درونی و بیرونی مورد مقایسه قرار داد و ضریب همبستگی آنها را به ترتیب ۰/۶۷، ۰/۶۳ و ۰/۵۸ گزارش کرد. در پژوهش زاده شبروز و

1 - The NEO Personality Inventory Test

2 - Costa, McCrae

3 - Mc Cery, Kasta

4 - The validation of King's Spiritual Intelligence Scale

5 - King

پیش‌بینی پذیرش مسئولیت‌پذیری براساس انعطاف‌پذیری و تفکر وجودی انتقادی در مادران دانش‌آموزان کم توان ذهنی
Predicting acceptance of responsibility based on flexibility and critical existential thinking in mothers of mentally ...

همکاران (۱۳۹۷) آلفای کرونباخ برای ابعاد مقیاس به ترتیب تفکر وجودی انتقادی ۰/۷۶، تولید معنای شخصی ۰/۷۸، بسط هوشیاری ۰/۷۲، و آگاهی متعالی ۰/۸۰ و پایایی کل پرسشنامه نیز با آلفای کرونباخ ۰/۹۱ به دست آمد. در پژوهش شریفی نیا و همکاران (۱۳۹۴) روایی سازه پرسشنامه به کمک تحلیل عاملی اکتشافی ۰/۸ تا ۰/۹ محاسبه شد. روایی همگرا و واگرا به کمک ارزیابی میانگین واریانس استخراجی، حداکثر مجذور واریانس مشترک و میانگین مجذور واریانس مشترک سنجیده شد. روایی همگرا ۰/۵۸ و روایی واگر ۰/۴۴ گزارش شد (به نقل از زاده شبروز و همکاران، ۱۳۹۷). لازم به ذکر است پایایی ابعاد پرسشنامه در پژوهش حاضر به ترتیب برای تفکر وجودی انتقادی ۰/۸۳، تولید معنای شخصی ۰/۷۹، بسط هوشیاری ۰/۸۸، و آگاهی متعالی ۰/۷۸ و پایایی کل پرسشنامه نیز ۰/۹۳ گزارش شد.

یافته‌ها

میانگین سن گزارش‌شده برای نمونه پژوهش حاضر $39/3 \pm 3/83$ گزارش شد. حداقل سن شرکت‌کنندگان در این پژوهش ۲۹ و حداکثر سن ۴۵ گزارش شد. نتیجه یافته‌های توصیفی پژوهش به تفکیک سه مرحله پژوهش در سه گروه در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. مشخصه‌های آماری متغیرها و ماتریس همبستگی پیرسون بین متغیرها

متغیرها	۱	۲	۳
۱. انعطاف‌پذیری	۱		
۲. تفکر وجودی انتقادی	-۰/۱۵**	۱	
۳. پذیرش مسئولیت	۰/۲۳**	۰/۱۵*	۱
میانگین	۲۶/۶	۱۲/۸	۹/۵۶
انحراف معیار	۳/۸۹	۲/۴۶	۱/۱۷
چولگی	۰/۸۶۸	۰/۲۰۱	۰/۳۸۱
کشیدگی	۱/۰۹	-۰/۱	-۰/۴۴۱

نتایج جدول (۱) نشان می‌دهد که بین انعطاف‌پذیری و پذیرش مسئولیت‌پذیری رابطه مثبت و معناداری وجود دارد ($F=0/237$) و بین تفکر وجودی انتقادی و پذیرش مسئولیت‌پذیری رابطه مثبت و معناداری وجود دارد ($F=0/154$). نتایج آزمون کالموگراف - اسمیرنوف برای انعطاف‌پذیری (۱/۷۷)، تفکر وجودی انتقادی (۱/۲۰) و پذیرش مسئولیت‌پذیری (۰/۷۹) ($P>0/05$) گزارش شد. بنابراین نتیجه می‌گیریم توزیع نمرات متغیرهای پژوهش نرمال است. لذا استفاده از تحلیل رگرسیون چندگانه جهت بررسی رابطه بین متغیرهای پژوهش بلامانع است. همچنین آماره دوربین واتسون نیز ۱/۸۹ گزارش شد که چون مقدار آن بین ۱/۵ تا ۲/۵ است؛ تایید می‌شود.

جدول ۲. خلاصه مدل رگرسیون چندگانه انعطاف‌پذیری و تفکر وجودی انتقادی در پیش‌بینی پذیرش مسئولیت‌پذیری

شاخص‌های آماری	ضریب همبستگی	مجذور ضریب	ضریب همبستگی	سطح	دوربین
متغیرهای وارد شده	چندگانه	همبستگی	اصلاح شده	معناداری	واتسون
انعطاف‌پذیری	۰/۳۹۷	۰/۱۹۹	۰/۱۸۷	۰/۰۲	۱/۸۹
تفکر وجودی انتقادی					

جدول (۲) نشان می‌دهد در تحلیل رگرسیون، انعطاف‌پذیری و تفکر وجودی انتقادی با پذیرش مسئولیت‌پذیری دارای همبستگی چندگانه هستند که مقدار ضریب همبستگی برابر با ۰/۱۹۹ است. با توجه به مقدار مجذور ضریب همبستگی (۰/۱۹۹) حدود ۱۹/۹ درصد از واریانس پذیرش مسئولیت‌پذیری توسط انعطاف‌پذیری و تفکر وجودی انتقادی پیش‌بینی می‌شود.

جدول ۳. نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه انعطاف پذیری و تفکر وجودی انتقادی در پیش بینی پذیرش مسئولیت

منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	سطح معناداری
رگرسیون	۱۱۰۶۲/۴	۲	۵۵۳۱/۲	۵/۵۴	۰/۰۰۴
باقیمانده	۲۶۹۲۳۱/۴	۲۷۰	۹۹۷/۱		
کل	۲۸۰۲۹۳/۹	۲۷۲			

طبق جدول (۳)، تحلیل واریانس، اعتبار رگرسیون چندگانه را در پیش بینی مسئولیت پذیری ($p < ۰/۰۵$ و $F = ۵/۵۴$) تأیید می کند.

جدول ۴. ضرایب انعطاف پذیری و تفکر وجودی انتقادی در پیش بینی پذیرش مسئولیت پذیری

شاخص های آماری	ضرایب غیر استاندارد	ضرایب استاندارد	متغیر
مقدار ثابت	۹۴/۳	۸/۵۶	سطح معناداری
انعطاف پذیری	۰/۰۹۲	۰/۰۴۳	t
تفکر وجودی انتقادی	۰/۲۱۳	۰/۱۰۶	سطح معناداری

طبق جدول (۴)، انعطاف پذیری با ضریب رگرسیونی (۰/۰۹۲) رابطه مثبت و معناداری با پذیرش مسئولیت پذیری دارد و تفکر وجودی انتقادی با ضریب رگرسیونی (۰/۲۱۳) رابطه مثبت و معناداری با پذیرش مسئولیت پذیری دارد. انعطاف پذیری با ضریب بتا برابر با (۰/۱۳۰) رابطه مثبت و معناداری با پذیرش مسئولیت پذیری و تفکر وجودی انتقادی نیز با ضریب بتا برابر با (۰/۱۲۳) رابطه مثبت و معناداری با پذیرش مسئولیت پذیری دارد. معادله رگرسیون برای پیش بینی راهبردهای مقابله با استرس به شرح زیر است.

$$X_1 = \text{انعطاف پذیری} \\ X_2 = \text{تفکر وجودی انتقادی} \\ Y = 94/3 + 0/130(X_1) + 0/213(X_2) \quad (\text{پذیرش مسئولیت پذیری})$$

طبق معادله رگرسیون، به ازای هر واحد که بر انعطاف پذیری افزوده می شود به میزان (۰/۱۳۰) واحد و به ازای هر واحد که به تفکر وجودی انتقادی افزوده می شود به میزان (۰/۲۱۳) واحد پذیرش مسئولیت پذیری افزایش می یابد. بنابراین نتیجه گیری می شود انعطاف-پذیری و تفکر وجودی انتقادی توان پیش بینی پذیرش مسئولیت پذیری را دارند.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف پیش بینی پذیرش مسئولیت پذیری براساس انعطاف پذیری و تفکر وجودی انتقادی در مادران دانش آموزان کم توان ذهنی انجام شد. نتیجه حاصل از پژوهش حاضر نشان داد انعطاف پذیری توان پیش بینی پذیرش مسئولیت پذیری را در مادران دانش آموزان کم توان ذهنی را داشته است. نتیجه حاصل با نتیجه پژوهش ددووا و همکاران (۲۰۲۳) و کولدزیچ و همکاران (۲۰۲۲) همسو بود. در تبیین یافته حاضر می توان گفت: از آنجا که مادران دارای کم توان ذهنی استرس بیشتری را در مقایسه با پدران تجربه می کنند. چراکه مادر اولین شخصی است که به طور مستقیم با کودک ارتباط دارد. مادر وقتی با کودک کم توان خود روبرو می شود به علت نگهداری دائمی با استرس مواجه می شود که این عوامل، باعث تضعیف کارکرد طبیعی مادر می شود. این مادران فرزندان کم توان ذهنی احساس مسئولیت بیشتر می کنند بیشتر وقت و انرژی خود را صرف کودک می کنند، مادران دارای کودکان کم توان ذهنی انعطاف پذیری کمتری نسبت به مادران ناتوان یادگیری تجربه می کنند (پراون و همکاران، ۲۰۲۲). از طرفی می توان گفت مادرانی که انعطاف پذیری شناختی بالاتری دارند، بهتر می توانند در موقعیت های استرس زا عمل کنند و در صورتی که نتوانند منبع استرس را تغییر دهند انعطاف پذیر بوده و به گزینه های دیگری می اندیشند مادران دارای کودکان کم توان ذهنی به دلیل اینکه بار استرس بیشتری نسبت به مادران دیگر تحمل می کنند، مسئولیت پذیری بیشتری دارند با مشکلات زندگی بهتر می توانند کنار بیایند و در زیر مشکلات خم نشوند و انعطاف پذیری بیشتری داشته باشند؛ این مادران در روابط خانوادگی احساس امنیت می کنند و از پیشرفت های کمی که فرزندشان دارند راضی

پیش‌بینی پذیرش مسئولیت‌پذیری براساس انعطاف‌پذیری و تفکر وجودی انتقادی در مادران دانش‌آموزان کم‌ذهنی
Predicting acceptance of responsibility based on flexibility and critical existential thinking in mothers of mentally ...

هستند و با کودکان شان سازگارتر شده و تلاش برای یادگیری و سازگاری با دنیای خارج نیز در فرزندان بیشتر است (لوباتو و همکاران، ۲۰۲۲).

نتیجه حاصل از پژوهش حاضر نشان داد تفکر وجودی انتقادی توان پیش‌بینی پذیرش مسئولیت‌پذیری را در مادران دانش‌آموزان کم‌ذهنی را داشته است. نتیجه حاضر با نتایج تاکادپورام (۲۰۲۳) و نورزمان و آمالیا (۲۰۲۲) همسو بود. در تبیین یافته حاضر می‌توان گفت: هوش معنوی مادران کم‌ذهنی سبب شده که در زندگی خود ارزش‌های فرامادی را دنبال کنند و با توکل و تکیه بر ذات مقدس خداوند آرامش درونی خود را حفظ نمایند و از نگرش مثبت و ذهنی‌یاز و انعطاف‌پذیری برخوردار شوند و مسئولیت بیشتری در قبال کودکان خود داشته باشند (پوردهانی و ساکسنا، ۲۰۲۰). در حقیقت عبادت، نیایش، ایمان و تجارب معنوی راه حلی برای مشکلات و سختی‌های زندگی است. بنابراین مادرانی که از هوش معنوی بالایی دارند در قبال فرزندان خود مسئولیت‌پذیری داشته امکان دست‌یابی به دانش و فهم بیشتری را داشته این امر زمینه را برای رسیدن به کمال و ترقی در زندگی را برای فرزندان فراهم می‌کند و از نظر روانشناختی افرادی سالم هستند (داکا و رایدز، ۲۰۲۳).

به‌طور کلی نتایج حاکی از این بود که پذیرش مسئولیت‌پذیری بر اساس انعطاف‌پذیری و تفکر وجودی در مادران دانش‌آموزان کم‌ذهنی قابل پیش‌بینی بود. از محدودیت‌های پژوهش حاضر این بود که از نوع مقطعی بود، لذا پیشنهاد می‌شود که مطالعات بعدی به بررسی طولی متغیرهای پژوهش حاضر بپردازند. از آنجا که واحد نمونه پژوهش حاضر مادران دانش‌آموزان کم‌ذهنی شهرستان قزوین بود؛ پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی از سایر مناطق استفاده شود. علاوه بر موارد ذکر شده باید به این نکته اشاره کرد که نمونه پژوهش حاضر به صورت روش نمونه‌گیری هدفمند گزینش شده که پیشنهاد می‌گردد در پژوهش‌های آتی از روش نمونه‌گیری تصادفی استفاده شود تا تعمیم‌پذیری یافته‌ها با قدرت بیشتری انجام گیرد.

منابع

- آزاد بخت، ل؛ اعظمی، ی، ذوقی، ل. (۱۴۰۱). نقش ویژگی‌های شخصیتی، سبک‌های مقابله با استرس و باورهای معنوی در پیش‌بینی رشد پس از ضربه در بیماران بهبود یافته از کووید ۱۹. *رویش روان‌شناسی*، ۱۱ (۸)، ۱۹۸-۱۸۷. <http://frooyesh.ir/article-1-4087-fa.html>
- زاده شبروز، ق؛ یوسفی، ن؛ قادری، ف. (۱۳۹۷). نقش طرحواره‌های ناسازگار اولیه، سبک‌های مقابله‌ای و نظم جویی شناختی هیجان در پیش‌بینی گرایش به اعتیاد دانش‌آموزان. *روانشناسی مدرسه*، ۷ (۴)، ۱۱۸-۱۳۹. <https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx>
- نجاریان، ز؛ صدیقی‌ارفعی، ف؛ تمنایی‌فر، م.ر. (۱۳۹۴). پیش‌بینی سبک‌های مقابله‌ای و ابراز وجود بر اساس سبک‌های دلبستگی در دانشجویان دختر و پسر دانشگاه‌های کاشان. *اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۱۱ (۳)، ۱۰۹-۸۷. [10.22051/JONTOE.2015.2085](https://doi.org/10.22051/JONTOE.2015.2085)
- Al-Saadi, S. B. R. (2022). The personal scope of the mother's responsibility and ways to get rid of it. *Journal of Positive School Psychology*, 6(2), 6179-6189. <https://journalppw.com/index.php/jpsp/article/view/6146>
- Bağ, S. (2022). The Effects of Depression Severity on the Stress Coping Methods of Mothers with Mentally Disabled Children. *Istanbul Medical Journal*, 23(1). 10. [10.4274/imj.galenos.2022.99075](https://doi.org/10.4274/imj.galenos.2022.99075)
- Bashir, A., & McTaggart, I. J. (2022). Importance of faculty role modelling for teaching professionalism to medical students: Individual versus institutional responsibility. *Journal of Taibah University Medical Sciences*, 17(1), 112-119. <https://doi.org/10.1016/j.jtumed.2021.06.009>
- Brown, H. K., Tint, A., Heifetz, M., Abou Chacra, M., Bluestein, D., Vigod, S., & Lunskey, Y. (2022). Barriers and requirements for parenting supports and mental health care among mothers with intellectual disabilities: Health and social service-provider perspectives. *Research in Developmental Disabilities*, 126, 104237. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2022.104237>
- Curryer, B., Stancliffe, R. J., Wiese, M. Y., & Dew, A. (2020). The experience of mothers supporting self-determination of adult sons and daughters with intellectual disability. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 33(3), 373-385. <https://doi.org/10.1111/jar.12680>
- Dacka, M., & Rydz, E. (2023). Personality Traits and the Spiritual and Moral Intelligence of Early Adulthood in Poland. *Religions*, 14(1), 78. ; <https://doi.org/10.3390/rel14010078>
- Dědová, M., Baník, G., & Vargová, L. (2023). Coping with cancer: the role of different sources of psychosocial support and the personality of patients with cancer in (mal) adaptive coping strategies. *Supportive Care in Cancer*, 31(1), 1-11.
- Di Battista, S., Salvati, M., Ertan, I., & Pivetti, M. (2022). Attitudes toward "Non-Traditional" Mothers: Examining the Antecedents of Mothers' Competence Perceptions. *Social Sciences*, 11(11), 495. <https://doi.org/10.3390/socsci11110495>

- Ersoy, K., Altin, B., Sarikaya, B. B., & Özkardaş, O. G. (2020). The comparison of impact of health anxiety on dispositional hope and psychological well-being of mothers who have children diagnosed with autism and mothers who have normal children, in Covid-19 pandemic. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 9(2), 117-126. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ssrj/issue/54392/737630>
- Folkman, S., & Lazarus, R. S. (1986). Stress processes and depressive symptomatology. *Journal of abnormal psychology*, 95(2), 107. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.95.2.107>
- Gallagher, B. V., & Gardner, F. L. (2007). An examination of the relationship between early maladaptive schemas, coping, and emotional response to athletic injury. *Journal of Clinical Sport Psychology*, 1(1), 47-67. <https://doi.org/10.1123/jcsp.1.1.47>
- Grasmane, I., Raščevskis, V., & Pipere, A. (2022). Primary validation of Children Spiritual Intelligence Scale in a sample of Latvian elementary school pupils. *International Journal of Children's Spirituality*, 1-16. <https://doi.org/10.1080/1364436X.2022.2043833>
- Gündoğan, S., & Seçer, İ. (2022). Coping with School Burnout. *Psikiyatride Guncel Yaklasimler*, 14(3), 331-339. <https://doi.org/18863/pgy.1025335>
- Kamaludin, N. N., Muhamad, R., Mat Yudin, Z., & Zakaria, R. (2022). Barriers and concerns in providing education among children with intellectual disabilities: Experiences from Malay mothers. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(3), 1070. <https://doi.org/10.3390/ijerph19031070>
- Kołodziej, K., Kurowska, A., & Majda, A. (2022). Intensification of Type D Personality Traits and Coping Strategies of People Staying in Polish Penitentiary Institutions—Cross-Sectional Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(4), 2301.
- Krisnanda, P. H., & Surya, I. B. K. (2019). Effect of emotional and spiritual intelligence on transformational leadership and impact on employee performance. *International Research Journal of Management, IT and Social Sciences*, 6(3), 70-82. <https://www.semanticscholar.org/paper/Effect>
- Liu, Q., Cai, M., Liu, D., Ma, S., Zhang, Q., Liu, Z., & Yang, J. (2022). Two stream Non-Local CNN-LSTM network for the auxiliary assessment of mental retardation. *Computers in Biology and Medicine*, 105803. <https://doi.org/10.1016/j.compbiomed.2022.105803>
- Lobato, D., Montesinos, F., Polín, E., & Cáliz, S. (2022). Acceptance and Commitment Training Focused on Psychological Flexibility for Family Members of Children with Intellectual Disabilities. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(21), 13943. <https://doi.org/10.3390/ijerph192113943>
- Ma, Q., & Wang, F. (2022). The Role of Students' Spiritual Intelligence in Enhancing Their Academic Engagement: A Theoretical Review. *Frontiers in Psychology*, 13, 857842. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.857842>
- Maulinda, A. V., Murti, B., & Adriani, R. B. (2022). The Experience of Mothers Caring for Children with Disabilities at the Persatuan Rakyat Indonesia Special School in Pekalongan, Central Java: A Phenomenological Study. *Journal of Maternal and Child Health*, 6(6), 632-641. <https://doi.org/10.26911/thejmch.2021.06.06.01>
- Mercer, J. R. (2022). Labeling the mentally retarded: Clinical and social system perspectives on mental retardation. *Univ of California Press*. <https://books.google.com/books>
- Neijmeijer, L., Kuiper, C., Kroon, H., & Didden, R. (2020). Experiences of service users with a mild intellectual disability or borderline intellectual functioning with Flexible Assertive Community Treatment: A qualitative study. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 33(5), 1005-1015. <https://doi.org/10.1111/jar.12723>
- Nurzaman, L., & Amalia, L. (2022). The Effect of Emotional Intelligence and Spiritual Intelligence on Lecturer Work Performance. *Eligible: Journal of Social Sciences*, 1(1), 50-71.
- Purdhani, S., & Saxena, T. (2020). Spiritual intelligence and emotional competence in parents having children with special needs: A comparative study. *IAHRW International Journal of Social Sciences Review*, 8(4-6), 192-195. <https://www.proquest.com/openview/6b7e069633e3df42c58d4b8e6e697>
- Rogers, G., Perez-Olivas, G., Stenfert Kroese, B., Patel, V., Murphy, G., Rose, J., ... & Willner, P. (2021). The experiences of mothers of children and young people with intellectual disabilities during the first COVID-19 lockdown period. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 34(6), 1421-1430. <https://doi.org/10.1111/jar.12884>
- Samul, J. (2020). Emotional and spiritual intelligence of future leaders: challenges for education. *Education Sciences*, 10(7), 178. <https://doi.org/10.3390/educsci10070178>
- Skrzypińska, K. (2021). Does spiritual intelligence (SI) exist? A theoretical investigation of a tool useful for finding the meaning of life. *Journal of religion and health*, 60(1), 500-516.
- Thakadipuram, T. (2023). Wholeness: A Model of Spiritual Intelligence. In *Leadership Wholeness, Volume 1* (pp. 29-44). Palgrave Macmillan, Cham. <https://scholar.google.com/scholar>
- Wood, M. E., Brown, K. P., Bitting, A. R., Slobogin, C., & Bowerman, B. (2022). Legal Admissibility of the Competence Assessment for Standing Trial for Defendants with Mental Retardation (CAST-MR). *Journal of Personality Assessment*, 104(2), 289-301. <https://doi.org/10.1177/0093854890017002001>

پیش‌بینی پذیرش مسئولیت‌پذیری براساس انعطاف‌پذیری و تفکر وجودی انتقادی در مادران دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی
Predicting acceptance of responsibility based on flexibility and critical existential thinking in mothers of mentally ...